

NORDNES OPPVEKSTTUN, BERGEN, 2018/-19:

Arkeologisk overvåking av gravearbeider.

Dunlop, A.R.

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Nordnes oppveksttun, Bergen, 2018/-19: Arkeologisk overvåking av gravearbeider.	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 101/2019	Publiseringsdato 27.11.2020
	Prosjektnummer 1021064	Oppdragstidspunkt Mest høst 2019
	Forsidebilde Forankringsgrøft, i høstlige forhold. Dunlop, NIKU, 2019.	
Forfatter(e) Dunlop, A.R.	Sider 14	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Dunlop, A. R.
Prosjektmedarbeider(e) Underhaug, P. C., Kristiansen, M.
Kvalitetssikrer Underhaug, P. C.

Oppdragsgiver(e) Bergen kommune, Etat for utbygging
--

<p>Sammendrag</p> <p>I 2018 og 2019 utførte arkeologer fra NIKU distriktskontor Bergen sporadisk overvåking av diverse gravetiltak i forbindelse med opparbeidelsen av Nordnes oppveksttun. Ingen automatisk fredete kulturminner ble registrert.</p>

<p>Emneord</p> <p>Bergen, Nordnes, periferi, luftspade, forankringsgrøft, fjell</p>

Avdelingsleder

Johansen, L.-M. B.

Forord

Bergen kommune takkes for oppdraget, og Constructa AS takkes for samarbeidet i forbindelse med feltarbeidet.

NIKU prosjektnummer	1021064 (2017)
Berørt område	Nordnes skole
Gnr./bnr.	165/425, -/439
Oppdragets art	Arkeologisk registrering ved gravearbeider
Vedtaksdato; saksnummer	4.5.2017; 11/00286-19
Oppdragsgiver	Riksantikvaren Distriktskontor Vest
Oppdraget utført av	NIKU distriktskontor Bergen v/ A. R. Dunlop
Oppdraget utført dato	sporadisk 2018 og 2019
Overflate, dagers	Varierende
Filmnummer; antall foto	Bf30044; 30
Tilstedeværelse av automatisk fredete kulturminner	Nei
Kulturhistorisk tolkning	Moderne lag over naturavsetninger og fjell
BRM-nr.	-
Aksesjonsnr.	-

Innholdsfortegnelse

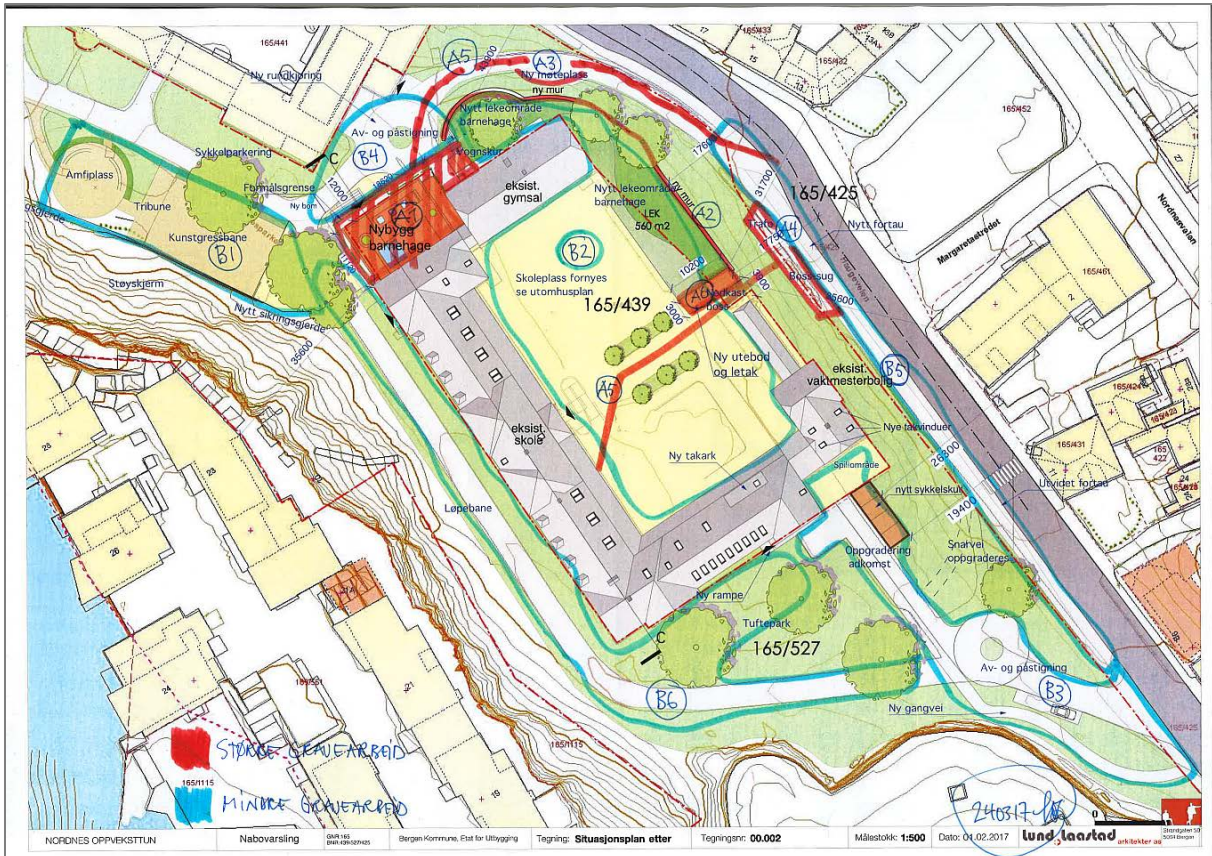
1	Innledning.....	7
2	Bakgrunn	8
3	Arkeologisk potensiale & problemstillinger	9
4	Metoder.....	9
5	Resultater fra det arkeologiske feltarbeidet	9
5.1	Generelle forklaringer	9
5.2	Observasjoner	9
5.2.1	Prøvehull, 13.11.2018.....	9
5.2.2	Tiltak A1	11
5.2.3	Tiltak A2.....	11
5.2.4	Tiltak A6.....	11
5.2.5	Tiltak A5.....	12
5.2.6	Tiltak A4.....	12
6	Datering & funn.....	12
7	Bevaringstilstand	12
8	Konklusjoner.....	12
9	Summary	12
10	Henvisninger.....	13
11	Dokumentasjon (NIKU).....	13

1 Innledning

Det vises til Riksantikvaren sitt vedtak datert 4.5.2017 (saksnummer 11/00286-19). Oppdraget gjaldt arkeologisk overvåkning av diverse gravearbeider i forbindelse med oppgradering av Nordnes skole med uteområde (gnr. 165, bnre. 425, 439, Bergen), hvor det skulle etableres bl.a. nytt barnehagebygg, bossnett, støyskjerm osv.; dette var i henhold til reguleringsplanen for Nordnes oppveksttun, Bergen. Oppdragsgiver var Bergen kommune, Etat for utbygging.

NIKU skulle overvåke følgende større gravearbeider (jf. Figur 1):

- A1) Ny barnehage med tilsvarende fotavtrykk som forhenværende Parkbygg fra ca. 1945.
 - Eksisterende kjellervegger erstattes av nye, og det blir noe utvidelse av gravegrop pga. fundamentering/isolasjon/drenering. 13 x 22 meter. Ca. 280 m². Dybde inntil 3 meter
- A2) Fundamenter for det utkragede dekket for utvidelse av skolegården mot Haugeveien; dette omfattet både og en mur og flere hull for stolper.
- A4) Miljøstasjon mot Haugeveien; sprengning i fjell, graving terreng. Lengde ca. 23 meter, bredde ca. 2,8 meter, høyde mur: 1,5-2,5 meter.
 - Utgraving og sprengning for bossug/bosscontainere/nettstasjon dybde inntil 3,0 m
 - Ny forstøtningsmur/tørrstensmur i bakkant
- A5) Nye rørtraséer for vann og avløp.
 - Ledningsgrøft for ny vannledning mellom Haugeveien og nytt barnehagebygg, i atkomstveg: bredde 1,0 m — lengde 100 m — dybde inntil 2,5 m
 - Ledningsgrøfter for nytt overvannssystem (rør, sluk, infiltrasjonskummer) på skoleplass og i gangveger: bredde 1,0 m — lengde 300 m – dybde inntil 2,0 m
- A6) Fundament for ny utebod på skoleplassen. 10 x 3 meter. Dybde ca. 0,6 meter.

Figur 1. Kart over tiltak. (Kart: Lund & Laastad arkitekter AS)

Formålet med oppdraget var først og fremst å sikre at gravearbeidet ikke medførte konflikt med automatisk fredete kulturminner, og dernest å undersøke og registrere de eventuelle arkeologiske situasjonene som måtte bli avdekket.

2 Bakgrunn

De omsøkte tiltakene lå innenfor det automatisk fredede kulturminnet *Middelalderbyen Bergen*, Askeladden ID-nr. 89049. Det er ingen opplysninger fra tidligere arkeologiske undersøkelser i den umiddelbare nærheten av skolen. Det kunne ikke utelukkes at området var blitt brukt i løpet av middelalderen, og man vet at menneskelig aktivitet har foregått på Nordnes-halvøya også i forhistorisk tid.

På den andre siden var man klar over at det er mye fjell oppe i dagen på skoleområdet, samt at det muligens ble foretatt utstrakt fjerning av eventuelle jordmasser da skolen ble oppført og da den var okkupert av tyske tropper under andre verdenskrigen.

3 Arkeologisk potensiale & problemstillinger

Det var altså stor usikkerhet knyttet til potensialet for funn på stedet. Den forvaltningsmessige hovedproblemstillingen var å avklare om det er forekomster av automatisk fredete kulturminner i de berørte områdene. Den kulturhistoriske hovedproblemstillingen hadde henblikk på området sitt potensiale for å belyse forhold i byens periferi, samt på satsningsområder i Riksantikvarens sitt faglige program for middelalderarkeologi (Johannessen & Eriksson 2015).

Hovedproblemstillingen hadde fokus på Nordnes sin topografi, med spørsmål som:

- Kunne man antyde en nærmere avgrensning av det middelalderske byområdet?
- Kunne man si noe om bruken av et område som ligger helt i utkanten av bosetningen?

4 Metoder

Gravearbeidet ble utført maskinelt av diverse entreprenører innleid av Constructa AS, med arkeologer fra NIKU distriktskontor Bergen ansvarlig for det arkeologiske opprensknings- og registreringsarbeidet.

Verken gjenstander eller prøver ble samlet inn.

Monica Kristiansen førte topografiske opplysninger inn i MABYGIS.

5 Resultater fra det arkeologiske feltarbeidet

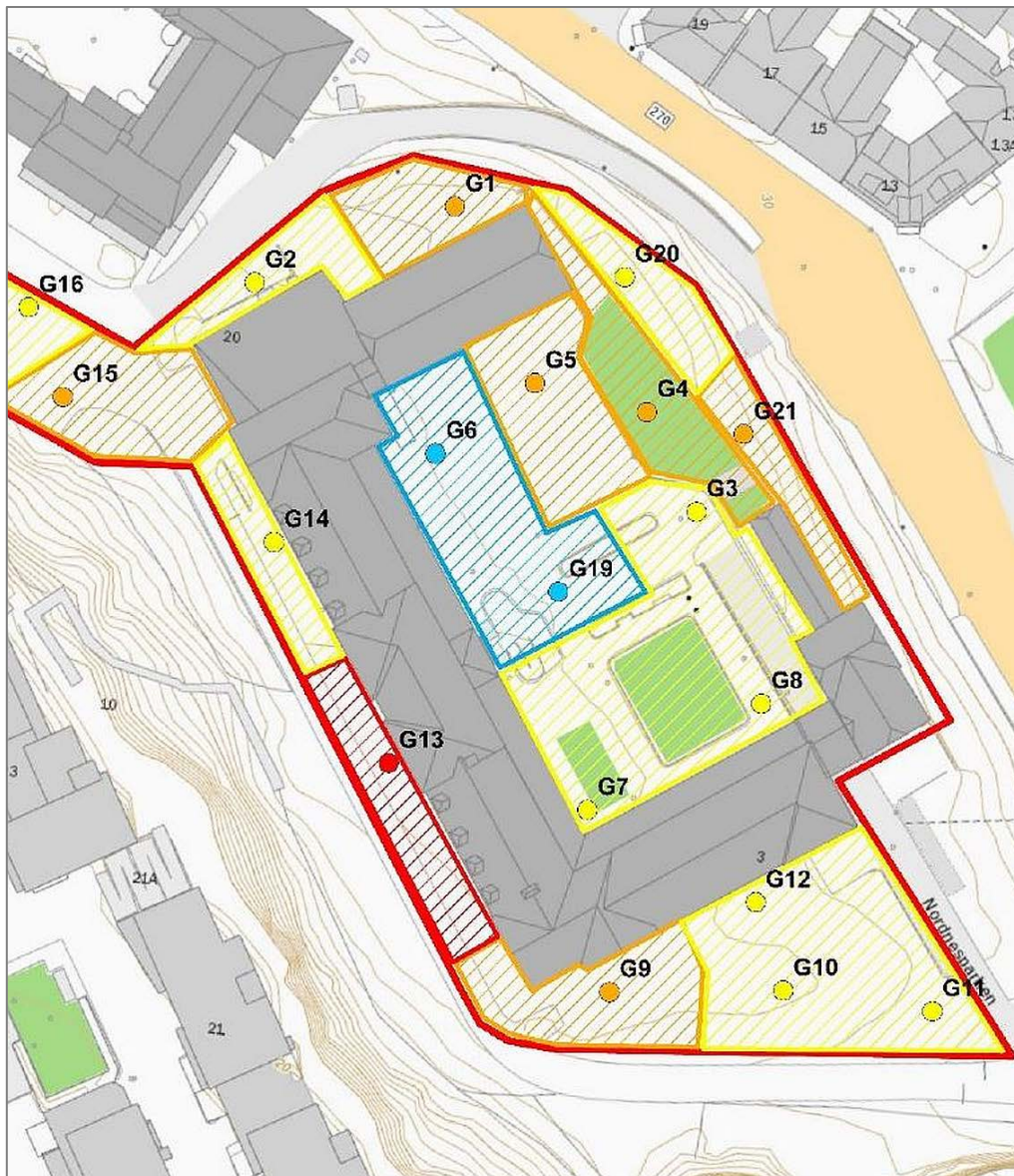
5.1 Generelle forklaringer

Det ble ikke tildelt noen kontekstnumre i dokumentasjonssystemet Intrasis. Værforholdene under feltarbeidet varierte fra gode til dårlige.

5.2 Observasjoner

5.2.1 Prøvehull, 13.11.2018

En rekke prøvehull ble gravd i forkant av anleggsarbeidet; hovedgrunnen var uttak av miljøprøver ved Sweco AS (Sweco oppdragsnummer 10205870). To av prøvehullene – betegnet G2 og G3 (jf. Figur 2) – ble undersøkt av arkeolog 13.11.2018.

Figur 2. Kart over prøvehull. (Kart: Sweco AS)

Prøvehull G2

Koordinatene til hullets midtpunkt var ca. N6701414,25/Ø296543,90.

Dagens overflate lå ca. 37,50 moh.

Den stratigrafiske sekvensen var:

Asfalt øverst

0,2-0,4 m: mørkegrå moderne fyllmasser bestående av sand, grus, teglstein; bare jordluft

0,4-0,6: den øverste geologiske avsetningen, bestående av brunlig sand (mest grov) og grus; bare jordluft

0,6-1,0 m: morene bestående av lysegrå leire, silt, sand med enkelte gruskorn, og noen steiner;

Bergensleire

Gravingen ble avsluttet på 1,0 m dybde i antatt fjell.

Det var ikke tegn til automatisk fredete kulturminner.

Prøvehull G3

Koordinatene til hullets midtpunkt var ca. N6701392,00/Ø296599,50.

Dagens overflate lå ca. 37,00 moh.

Småfalne brosteiner øverst

0,1-0,9 m: fyllmasser bestående av sand, grus, stein, teglstein; grålig, bare jordluft

Gravingen ble avsluttet på 0,9 m dybde grunnet en stor stein/blokk; ikke fast fjell, men kan være i forvittringshorizonten eller kanskje veldig råttent fjell (den topografiske situasjonen tatt i betraktning – jf. deler av Tiltak A2 – er det veldig sannsynlig at det var overgangen til overflaten til råttent fjell).

Det var ikke tegn til automatisk fredete kulturminner.

5.2.2 Tiltak A1

Tiltak A1 ble fullført uten å medføre konflikt med automatisk fredete kulturminner. All jorden var forstyrret fra før – på grunn av den tidligere bygningen – helt ned til fjell. Prøvehull G2 er nok representativt for situasjonen som hadde eksistert før byggearbeidet.

5.2.3 Tiltak A2

26.9.2019 overvåket arkeologen de tre sørligste hullene for stolper for fundamentering av det utkragede dekket. Hullene ble laget ved hjelp av en «luftspade» (egentlig en industriell støvsuger med veldig kraftig effekt). I alle tre var det 30–40 cm tykk matjord med mange røtter over en tykk sprengsteinsfylling inneholdende en god del knuste takpanner og andre teglstykker, samt stedvis en del dyrebein; det var veldig lite jord mellom steinene. Sprengsteinsfyllingen må være fra tiden like før 1903, da skoleanlegget ble etablert. Fjelloverflaten ble ikke konstatert i noen av de tre hullene, hvilket var noe overraskende med tanke på hvordan fjell ellers er å se oppe i dagen flere steder i nærheten.

Arkeologen overvåket ikke de resterende fire hullene direkte, fordi det var overhodet ikke trolig at situasjonen ville være annerledes der. Det så ut til å være ganske sikkert at fjelloverflaten ville stige høyere oppe mot dagen, og dette ble konstatert til slutt under avgravingen foretatt tidlig i november 2019.

1.10.2019 foretok arkeologen kontroll av grøften for muren for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården. Grøften var opptil 4 meter dyp ved dens sørøstre ende. Det var bare moderne rubbel – med en stor andel av sprengstein og teglstykker, samt stedvis røtter – over fjell; det var veldig få spor av naturavsetning (som morene) over fjellet. Massene var nok deponert i forbindelse med oppføringen av skolen.

4.11.2019 foretok arkeologen kontroll av grøften for fundamentering av det utkragede dekket i partiet langs nordsiden til skolens nordfløy. Her var det et forholdsvis tynt lag med matjord over morene (morene opptrådte bare stedvis) og fjell.

Det var da ikke tegn til automatisk fredete kulturminner innenfor området som Tiltak A2 berørte.

5.2.4 Tiltak A6

Den søndre enden av grøften for Tiltak A2 var mer eller mindre sammenfallende med den nordøstre enden av Tiltak A6 (fundament for utebod på skoleplassen). Og prøvehull G3 viste at kulturlag ikke var til stede ved den sørvestre enden av Tiltak A6. Dermed kunne arkeologen konstatere at Tiltak A6 ikke medførte konflikt med automatisk fredete kulturminner.

5.2.5 Tiltak A5

Skoleplassen

Tiltak A6 lå parallelt med og var mer eller mindre sammenfallende med den nordre enden av den delen av Tiltak A5 som krysset skolegården. Dette var nettopp det området hvor Tiltak A5 ville være på sitt dypest, og dermed kunne arkeologen konstatere at Tiltak A5 ikke medførte konflikt med automatisk fredete kulturminner.

Atkomstvei

Det ble anlagt diverse ledninger i en større grøft fra barnehagen og ned til Haugeveien. Traséen ble endret til å følge langs Fagskolen i det første stykket oppover fra Haugeveien. Her ble det gravd et forholdsvis stort hull, men mesteparten lå innenfor byggegroppen til Fagskolen, og resten av hullet lå innenfor eksisterende grøfter. Grøften i selve atkomstveien mellom Nordnes skole og Fagskolen gikk bare i moderne masser og naturavsetninger, og delvis ned i fjell.

Det var da ikke tegn til automatisk fredete kulturminner innenfor området som Tiltak A5 berørte.

5.2.6 Tiltak A4

Tiltak A4 gikk ut av dette oppdraget til slutt, og ble innlemmet i NIKU prosjekt 1021616 istedenfor (dette som følge av en intern avtale mellom Bergen kommune og BIR Nett AS).

6 Datering & funn

Verken gjenstander eller dateringsprøver ble samlet inn.

7 Bevaringstilstand

Det ble ikke registrert avsetninger med organisk innhold. Dermed blir det ikke aktuelt med noen diskusjon av bevaringstilstand. Jordmassene er i umettet sone.

8 Konklusjoner

Det er blitt konstatert at automatisk fredete kulturminner ikke er til stede i de undersøkte områdene. Imidlertid har undersøkelsen bidratt med brukbare supplerende opplysninger om naturtopografien i nærområdet.

I henhold til de opprinnelige kulturhistoriske problemstillingene kan det hevdes at undersøkelsen har i det minste gitt opplysninger med tanke på utstrekningen av det middelalderske byområdet.

9 Summary

During the autumn of 2019, archaeologists from the Bergen office of the Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU) conducted a watching brief in connection with a number of excavation works in and around Nordnes School. No archaeological remains under statutory protection were uncovered.

10 Henvisninger

Johannessen, L. & Eriksson, J.-E.G. 2015. *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger*. Riksantikvaren.

11 Dokumentasjon (NIKU)

- 30 digitalbilder (både jpg- og raw-format, lastet inn i MUSIT sin Fotobase)

Fotoliste

Filnavn	Motiv	Opptaksdato	Sett mot	Fotograf	Strukturnr/Objektnr
Bf30044_NIKU_0001.JPG	Det sørligste av rekken med syv fundamentshuller: matjord, røtter, og fundament for skråsteg	26.09.2019	S	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0002.JPG	Det sørligste av de syv hullene: matjord, røtter, og fundament for skråsteg (nærbilde)	26.09.2019	S	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0003.JPG	Arbeidsbilde fra hull nr. to fra rekkens søndre ende: luftspaden i arbeid	26.09.2019	NV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0004.JPG	Det sørligste av de syv hullene: sprengsteinsfylling under matjorden	26.09.2019	Loddrett	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0005.JPG	Det sørligste av de syv hullene: sprengsteinsfylling under matjorden	26.09.2019	Loddrett	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0006.JPG	Hull nr. tre fra rekkens søndre ende: tykk sprengsteinsfylling under matjorden	26.09.2019	Loddrett	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0007.JPG	Grøften for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården	01.10.2019	SV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0008.JPG	Grøften for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården	01.10.2019	SV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0009.JPG	Grøften for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården	01.10.2019	SSV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0010.JPG	Grøften for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården	01.10.2019	SØ	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0011.JPG	Grøften for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården	01.10.2019	NØ	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0012.JPG	Grøften for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården	01.10.2019	SØ	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0013.JPG	Grøften for forankring av det utkragede dekket inn mot skolegården	01.10.2019	NV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0014.JPG	Grøften for fundamentet til det utkragede dekket	04.11.2019	SØ	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0015.JPG	Grøften for fundamentet til det utkragede dekket	04.11.2019	SSV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0016.JPG	Grøften for fundamentet til det utkragede dekket	04.11.2019	SV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0017.JPG	Grøften for fundamentet til det utkragede dekket	04.11.2019	Ø	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0018.JPG	Grøften for fundamentet til det utkragede dekket	04.11.2019	SØ	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0019.JPG	Grøften for fundamentet til det utkragede dekket	04.11.2019	ØNØ	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0020.JPG	Grøften for fundamentet til det utkragede dekket	04.11.2019	Ø	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0021.JPG	Byggegroppen for den nye barnehagen	04.11.2019	SV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0022.JPG	Stolpefundament for det utkragede dekket	04.11.2019	SV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0023.JPG	Avgravid område i bakken mellom skolen og fagskolen; for bl.a. bossnettanlegg	22.11.2019	SV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0024.JPG	Avgravid område i bakken mellom skolen og fagskolen; for bl.a. bossnettanlegg	22.11.2019	Ø	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0025.JPG	Avgravid område i bakken mellom skolen og fagskolen; for bl.a. bossnettanlegg	22.11.2019	S	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0026.JPG	Grøften ved siden av fagskolens sørøstre side	22.11.2019	NØ	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0027.JPG	Grøften ved siden av fagskolens sørøstre side	22.11.2019	VNV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0028.JPG	Avgravid område i bakken mellom skolen og fagskolen; for bl.a. bossnettanlegg	22.11.2019	SSV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0029.JPG	Grøften ved siden av fagskolens sørøstre side	22.11.2019	SV	Rory Dunlop	-
Bf30044_NIKU_0030.JPG	Grøften ved siden av fagskolens sørøstre side	22.11.2019	S	Rory Dunlop	-

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 101/2019

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00